

УДК 378.1

ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА ІНТЕГРАЦІЯ В СУСПІЛЬСТВАХ, ЩО ТРАНСФОРМУЮТЬСЯ: ПРИКЛАД УКРАЇНИ

Леся Угрин

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
філософський факультет, кафедра теорії та історії політичної науки,
вул. Університетська 1, 79000, Львів, Україна
e-mail: uhryn_l@ukr.net*

Проаналізовано особливості й чинники трансформації та конструювання ідентичності в суспільствах, що трансформуються. На прикладі України обґрунтовано взаємозалежність процесів консолідації нового режиму і становлення національно-державної ідентичності. Стверджується, що в умовах розмитості, амбівалентності політичних, соціальних та національно-етнічних ідентичностей перехідних суспільств, наднаціональні (цивілізаційні) ідентичності, зумовлені інтеграційними спрямуваннями, сприяють формуванню нової самототожності спільноти на макрорівні.

Ключові слова: колективна ідентичність, макроідентичність, інтеграція, консолідація демократії, Інший, Чужий.

Пріоритетним напрямом розвитку сучасних держав є формування (трансформація) і захист їхніх ідентичностей, визначення нових маркерів ідентифікації в умовах глобалізації та кризи світового порядку. Для кожного суспільства ідентичність – цінність, яка не підлягає торгу і гарантує збереження буття спільноти та держави. М. Кастельс стверджує, що «розпад єдиної ідентичності рівнозначний розпаду суспільства як раціональної соціальної системи» [5, с. 298]. А російський філософ В. Самохвалова слушно порівнює здатність спільноти до самоідентифікації з «імунітетом на психо-культурному рівні», котрий дає змогу «розпізнавати «своє» і «чуже», протистояти чужому, якщо воно здатне завдати шкоди якості свого або замінити його» [15, с. 31]. Адже ідентичність – індивідуальна та колективна – завжди поєднує два важливі аспекти суб'єкта – тотожність самому собі через почуття приналежності до групи та унікальність через уявлення про іншість, дистанціювання від Іншого або ж Чужого. Наприклад, С. Гантінгтон визначає ідентичність як «самосвідомість індивіда або групи, котра є результатом самоідентифікації, коли вони усвідомлюють, що володіють певними якостями, котрі відрізняють їх від інших» [19, с. 51].

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. більшість суспільств і держав зіткнулися з кризою ідентичностей. Вона актуалізували питання, винесене С. Гантінгтоном у назву його відомої праці: «Хто ми?» Вчений визначив кілька спільних причин кризи ідентичностей у сучасному світі: глобальна економіка, революція у розвитку транспорту та комунікаційних технологій, міграція населення, поширення демократичних цінностей, закінчення «холодної війни» [19, с. 13]. Усі вони загалом пов'язані з глобалізацією та її наслідками.

Перед державами, що виникли внаслідок дезінтеграції СРСР і соціалістичної системи й перебували (або й надалі перебувають) у процесі демократичних трансформацій, окрім цих глобальних викликів, постала проблема самоусвідомлення й пошуків автентичних культурних та символічних кодів, дискурсів, які б означували почуття приналежності громадян до спільноти, що демократизується і відмовляється від авторитарного минулого. У цьому сенсі нова ідентичність потребує визначення нових ціннісних засад існування, а також відповідних їм інституцій і практик, які стануть підґрунтям нової ідентичності суспільства. Іншими словами, посткомуністичні суспільства мають сформувати нові ідентифікаційні моделі, котрі визначатимуть поведінку і окремих громадян, і суб'єктів політики, і власне держави загалом на міжнародній арені. Ідентичність у такому контексті постає необхідним ресурсом суспільно-політичних змін, їхнього сприйняття та легітимізації громадянами. Позбувшись комуністичної ідеології як основного маркера ідентичності, посткомуністичні держави, передовсім пострадянські, опинилися перед необхідністю пошуку інших способів самовизначення – релігію, етнічність, територію, історичну пам'ять, цивілізацію тощо. Як засвідчує досвід країн ЦСЄ, ефективне формування нових ідентифікаційних моделей обумовлює успіх соціально-політичних трансформацій, сприяє демократизації політичної системи.

Метою статті є аналіз ідентичності як вагомого чинника демократизації та реалізації інтеграційних стратегій у посткомуністичній Україні.

Незважаючи на велику кількість літератури, присвяченої проблемам інтеграції та ідентичності, вивчення останньої як важливої детермінанти демократизації та інтеграційних процесів є недостатнім. Серед українських науковців цю тематику досліджують Н. Пелагеша, Л. Нагорна, А. Колодій, М. Зайцев, С. Федуняк, Г. Яворська та ін. Наприклад, Н. Пелагеша акцентує на європеїзації української національної ідентичності [12]; Л. Нагорна, А. Колодій, В. Сташук – на регіональних ідентичностях як чиннику інтеграційних процесів в Україні [6, 9, 16]; К. Шинкарук вивчає зовнішньополітичні ідентичності України в контексті українсько-російських відносин [21]; О. Полтораков розглядає деякі аспекти ідентичності в рамках євразійського вектору співробітництва [13]. З-поміж російських авторів, що вивчають ідентифікаційний чинник в інтеграційних процесах, варто назвати В. Ачкасова, С. Кортунова, О. Попову, І. Семенову, М. Стрежневу, Д. Треніна та ін.

Проблеми набуття, конструювання ідентичності держав і суспільств, що постали після зруйнування соціалістичної системи, розглядаються й аналізуються в контексті процесів демократизації та консолідації нового режиму. Зокрема прихильники структурного підходу в транзитології вважають національну ідентичність та національну єдність необхідною структурною передумовою демократизації режиму. Якщо проблема національної єдності та ідентичності не вирішена, то вона, зазначає російський політолог А. Мельвіль, «може перетворитися, і найчастіше перетворюється, на серйозну перешкоду і гальмо на шляху демократичних змін» [8, с. 342]. Адаже в процесі посткомуністичних трансформацій одночасно формується і політична нація, і національна держава. Незавершеність цих процесів, як засвідчує досвід пострадянських держав, суттєво впливає на перебіг і, головне, – результати суспільно-політичних перетворень. Прихильники процедурного підходу в транзитології, акцентуючи на інституціях та діяльності політичних акторів як основних чинниках демократизації, одночасно не заперечують вагомості впливу

культурних факторів на сприйняття й функціонування нових демократичних інституцій. Без когерентності нових демократичних інституцій та колективної ідентичності, яка сприяє їхньому позитивному осягненню, формує суспільно-політичні ідеали, що не заперечують минулий історичний досвід спільноти, вони деінституалізуються і поступаються місцем неформальним інституціям. Останнє, своєю чергою унеможлиблює консолідацію демократії.

На основі аналізу і порівняння посткомуністичних транзитів канадський дослідник Т. Кузьо обґрунтував необхідність для України та інших пострадянських держав так званого квадрантиту, в рамках якого необхідно розв'язати чотири основні завдання: державотворення, формування національної ідентичності, політичної нації та громадянського суспільства [23, с. 169], і котрі, на нашу думку, є взаємодетермінованими.

Отже, побудова демократичної держави та набуття нею національної ідентичності (на відміну від етнічної) є взаємозалежними процесами, оскільки консолідація демократичного режиму неможлива без національної консолідації. Тому для посткомуністичних держав нагальною потребою суспільного розвитку є конструювання спільної (макро) ідентичності на територіальній, громадянській, національній або ж субнаціональній основі, через яку вони репрезентують себе і сприймаються у глобалізованому світі. Адже рівень глобального, ще в 80-х рр. минулого сторіччя зазначав Н. Еліас, зумовлює шанси на виживання спільноти. Це посилює вагомість інтеграційних процесів та міжнародного співробітництва й вимагає переходу від Я-ідентичностей до Ми-ідентичностей [22, с. 315–316].

Процес набуття нової ідентичності посткомуністичних суспільств передбачає, з одного боку, репрезентацію своїх ціннісних засад, національних кодів й символів, виявлення унікальності, яка вирізняє їх з-поміж інших держав, а з іншого боку – відкритість і вбудовування у регіональні (й глобальні) системи через зовнішньополітичну діяльність та формування нових рольових структур, що співвідносяться з рольовою структурою міжнародної системи. Визначення напрямів міжнародної співпраці чи інтеграції, відповідна зовнішньополітична діяльність сприяють набуттю нової ідентичності (зовнішньополітичної), котра є продуктом взаємодії держави на міжнародній арені й також впливає на самоусвідомлення спільноти. Для держав, що трансформуються, зовнішні чинники ідентифікації нерідко бувають визначальнішими, ніж внутрішні – культурно-національні, історичні, але одночасно вони вимагають зорієнтованості стосовно Інших та Чужих.

Руйнування попередньої ідентифікаційної моделі через відмову від комуністичної ідеології та етатистських цінностей зумовило розмитість, амбівалентність соціальних, політичних, а нерідко й етно-національних ідентичностей у пострадянських суспільствах. Зневіра й розчарування у новій політиці спричинили своєю чергою актуалізацію ідентичностей минулого – достатньо високий відсоток людей прямо або опосередкована, свідомо чи підсвідомо продовжують ідентифікувати себе з неіснуючим СРСР. Відсутність усталеної базової ідентичності (наприклад, національної, як у країнах Центрально-Східної Європи), яка слугує рамкою іншим ідентичностям, упорядковуючи їх через ціннісні та культурні виміри, спричинила слабкість нових демократичних інституцій, послаблення зв'язків між громадянином та державою, перенесенням його лояльності на інші – зазвичай – недержавні інститути. Конституції, які були прийняті у пострадянських державах, у

тому числі й в Україні, не відповідають реальним інституційним практикам, оскільки, крім нормативно-юридичного аспекту вони «в кожному конкретному випадку передбачають політичну ідентичність», яка може виявлятися через декларовані в конституційних текстах принципи, символи, ідеології, типи політики. Адже конституція не може обмежуватися характеристикою лише конституційного ладу. Вона припускає громадянську підтримку та уособлює конкретну поліцію, певний політичний режим» [3, с. 24].

В історичному й геополітичному вимірах Україна, за висловом С. Гантінгтона, сформувалась як «розколота країна», по якій проходить «лінія розлому між цивілізаціями» [20, с. 255]. Це зумовило регіональну розрізненість українського суспільства, яка накладається на релігійні, мовні, ідеологічні відмінності, формуючи дихотомічні (по лінії Захід–Схід) й конфліктні регіональні ідентичності. Ця розрізненість має ціннісне підґрунтя, детерміноване різним історичним досвідом громадян, що мешкають у відповідних регіонах країни. Соціологічне опитування, проведене Київським міжнародним інститутом соціології в листопаді 2012 р., хоча й засвідчує деяке зростання громадянської ідентичності (59,6% опитаних вважали себе передовсім громадянами України), все ж підтверджує значний вплив регіональних ідентичностей (чверть опитаних (25,1%) визнали локально-територіальну ідентичність як основну); 8,3% респондентів й надалі пов'язують свою ідентичність з Радянським Союзом; передовсім європейцями себе вважають лише 1,9% опитаних [1]. Як уже зазначалося, незважаючи на позитивну динаміку зростання громадянської ідентичності (яка, на наше переконання, має радше формальний характер і асоціюється з державною приналежністю та відповідною відміткою у паспорті), регіональні ідентичності продовжують домінувати в ситуаціях зовнішньополітичного вибору, тлумачення й ставлення до подій минулої української історії та, що важливо для сьогодення, обумовлюють електоральні преференції громадян. Останній чинник мотивує авторитарні українські еліти до активного використання регіональної розрізненості у виборчих технологіях для «отримання політичної та економічної ренти коштом суспільства» [4, с. 34], що, безперечно, не сприяє формуванню спільної ідентичності українських громадян та державної ідентичності, а ще більше посилює її кризу. Труднощі формування спільної (макро) ідентичності ускладнюються також актуалізацією ідентичностей, сконструйованих у межах транснаціональних соціально-політичних мереж, котрі долають кордони і поєднують різні культури. Їхній вплив посилюється послабленням держави у глобалізованому світі.

Отже, для суспільств, що трансформуються і зазнають труднощів самоідентифікації та її самопояснення в глобалізованому світі й, відповідно, відчувають брак соціально-політичної консолідації, важливе значення має формування наднаціонального (макро) рівня ідентичності як відчуття приналежності до ширшої цивілізаційної спільноти з усталеною системою цінностей. З одного боку, наднаціональна ідентичність інтегрує, «зшиває» внутрішньосуспільні локальні ідентичності, які зазвичай є конфліктними й дифузними, недостатньо усвідомленими та неописаними. З іншого боку, наднаціональна ідентичність сприяє входженню держави в уже сформовані інтеграційні об'єднання (або ж налагодженню з ними тісної співпраці), що сприятиме ефективності економічних та політичних реформ, необхідних для консолідації нового політичного режиму, та посиленню нових ідентифікаційних ознак. Проте і внутрішній, і зовнішній виміри конструювання

ідентичностей посткомуністичних держав пов'язані з аксіологічним аспектом, тобто ціннісним самоусвідомленням спільноти, формуванням та інституалізацією ціннісної системи, яку поділяє більшість. Саме вона є одним з головних маркерів визначення Своїх, Інших, Чужих і забезпечує успіх інтеграції у ширші (регіонально-міжнародні) спільноти.

Викладене засвідчує також актуальність дослідження колективних ідентичностей як теоретичного та аналітичного інструментарію в контексті інтеграційних чи дезінтеграційних процесів на пострадянському просторі. Так, І. Нойманн зазначав, що «колективні ідентичності є мотиваціями суб'єктів і передумовами до дії, зокрема колективної діяльності, вони структурують соціальний та політичний простір» [11, с. 15]. Додамо: і міжнародний простір, що перебуває в процесі оформлення в новий світовий порядок. Ідентичності посткомуністичних держав мотивують їх до вибору того чи іншого напрямку співпраці та інтеграції, необхідних через нестачу ресурсів для розвитку та реформ. Зокрема, держави Центрально-Східної Європи після розвалу радянського блоку проголосили приєднання до ЄС своєю найважливішою метою, інтерпретуючи це як «повернення в Європу», намагались відновити чи реконструювати європейську ідентичність через рецепцію європейських інституцій та практик. Членство в ЄС, зазначає американська дослідниця М. Вахудова, стало для них «справою національного інтересу» [4, с. 84]. Європейська ідентичність у країнах Центрально-Східної Європи сприяла формуванню та зміцненню національно-політичної та конструюванню державної ідентичності.

Геополітичне розташування України на цивілізаційному пограниччі, тривала бездержавність, модель суспільно-політичної трансформації, відмінна від Східної Європи, яка відразу ж відмовилась від тоталітарних комуністичних цінностей, зумовили значну непевність у виборі українським суспільством інтеграційного вектора. Перебуваючи між двома центрами впливу – Європою (Заходом) та Росією (Сходом), з якими частина населення і еліти відчують свою тотожність, Україна досі не змогла визначитись з вектором інтеграції та напрямом суспільно-політичних трансформацій, декларуючи політику «багатовекторності» чи «нейтралітету». Це сприяє поступовому перетворенню її на «сіру зону», територію, яка перестає бути конкурентною, розглядається іншими державами як джерело реалізації своїх зовнішньополітичних стратегій та, що головне, не має гарантій безпеки. Можна стверджувати, що багатовекторність зовнішньої політики України протягом 20 років незалежності є відображенням несформованості політичної нації та несконструйованої макроідентичності, причому конкурентоспроможної (С. Анхольт) хоча би в певних сферах. Макроідентичність ми визначаємо як рівень колективної ідентичності, на якому політична та державно організована спільність у всій багатоманітності та суперечності внутрішніх локальних та індивідуальних ідентичностей репрезентує себе в міжнародному середовищі у взаємодії з Іншими (суб'єктами міжнародних відносин) як Ми, «говорить одним голосом». На жаль, українське суспільство та еліти не навчилися «говорити одним голосом» навіть у міжнародному спілкуванні. Нерідко члени уряду можуть робити протилежні заяви про події всередині держави чи за кордоном. Традиційно протилежними є заяви чи оцінки влади та опозиції. Функцією різних рівнів ідентифікації (передовсім макрорівня) є здатність впливати на систему принципів організації суспільства, в

якому вибудовується ієрархія ідентичностей, і обумовлювати створення механізмів суспільного діалогу між соціальними та політичними групами. Здатність до діалогу та взаємодії, як ми уже наголошували, є важливим чинником зовнішньополітичної ідентичності.

Важливою передумовою входження будь-якої країни в інтеграційне об'єднання є відчуття тотожності з його цінностями, основними цілями еліти та більшості населення, їх наслідування на рівні реальної політики і повсякденного життя. Європейський вибір, який зафіксований в офіційних державних документах України, для громадян означає прихильність європейським цінностям й мотивований європейськими стандартами життя. Європейський вибір для української еліти складніший: його ціна – відмова від авторитарного стилю управління й ухвалення рішень, економічної корупції, прилаштування правил «під себе». Правляча еліта України, основою якої стали колишня партійна та комсомольська номенклатура та кримінальні елементи, не змогли зробити цього вибору саме на рівні реальної політики, оскільки ціною пристосування внутрішньої політики до вимог ЄС була би втрата влади у політичному змаганні з іншими політичними силами. Одночасно інтереси певних груп української еліти і великого бізнесу є аргументом проти євразійської інтеграції, в рамках якої реальна політика опинилася б на рівні наднаціональних органів інтеграційних об'єднань на пострадянському просторі. А неформалізовані, але добре відомі правила і принципи євразійської інтеграції, обмежували б її владу на користь російського правлячого класу.

Політична еліта України, яка залишається фрагментованою (Дж. Сарторі) і до певної міри відображає неконсолідованість суспільства, не змогла запропонувати ані нових ідей, ані нових цінностей, оскільки у своїй реальній діяльності орієнтована на використання влади та суспільних ресурсів для отримання власних, зазвичай короткострокових вигод. Однак філософія інтеграційних процесів вимагає подолання корпоративних зисків та орієнтацію на спільні інтереси, відмову посткомуністичних еліт від частини суверенітету, або ж, іншими словами, згоду на зовнішньополітичний арбітраж й нагляд чи навіть примушування. Політична поведінка й домінування корпоративних цінностей серед української еліти унеможливають вибір будь-якого інтеграційного вектора – європейського чи євразійського. Модель розвитку суспільства і відповідно політики ідентичності, яка не передбачала б інтеграції й розвивала власну ідентичність держави на пограниччі двох конкуруючих цивілізацій, унеможливується неконсолідованістю еліти й суспільства, відсутністю стратегій та ресурсів для реалізації образу й ролі «моста» між двома цивілізаціями.

Коллективна ідентичність пов'язана з «діяльністю держави, яка в реальній політиці втілює ту чи іншу її інтерпретацію, поєднує те чи інше її розуміння на практиці» [18, с. 408]. Слабкість української держави на сучасному етапі, залежність від зовнішніх центрів впливу її еліти, відсутність тривалого історичного досвіду співжиття громадян в одній державі, етнічна неоднорідність суспільства, зумовлена внутрішніми міграційними процесами в складі СРСР (природними або спровокованими мобілізаційним типом розвитку), є вагомими чинниками, що гальмують процес формування національно-державної української ідентичності як базової й одночасно актуалізують необхідність вибору та конструювання наднаціональної, яка б в аксіологічному контексті була більш-менш когерентною

українській. Розвиток спільної громадянської ідентичності як базової гальмує слабкість громадянського суспільства в Україні, його інституалізації.

Процес формування макроідентичності визначає й той факт, що альтернативні для України полюси інтеграції є протилежними за системою цінностей та цілями щодо входження у них України. Європейський Союз у відносинах з Україною завжди наголошував на необхідності виконання вимог, пов'язаних передовсім з європейськими цінностями – демократією та правами людини. Це базові вимоги і для підписання з Україною угоди про асоційоване членство восени 2013 р. Євразійська інтеграція, що позначається домінуванням Російської Федерації на пострадянському просторі, характеризується економічним дискурсом та деклараціями про взаємовигідне економічне співробітництво, які зазвичай не відповідають реальній практиці взаємовідносин двох держав (свідченням цього є постійні економічні «війни» на пострадянському просторі, і передовсім на рівні українсько-російських двосторонніх відносин). Проте з огляду реальної політики всі інтеграційні проекти на пострадянському просторі (СНД, СЕП, ЄврАзЕС, Митний Союз та ін.), попри економічну риторику, були і є реінтеграційними проектами російської правлячої еліти, котрі вона реалізує з метою відновлення статусу колишньої світової наддержави, яким був СРСР, її імперської ідентичності. Навіть ліберальні російські політики оперують імперським дискурсом (наприклад, ідея «російської ліберальної імперії» А. Чубайса), що також відображає кризу сучасної російської ідентичності. Варто зазначити, що аналіз установчих документів інтеграційних проектів на пострадянському просторі дає змогу зробити висновок, що рішення в таких інтеграційних об'єднаннях можуть ухвалювати на засадах наднаціональності, тобто юридично обов'язкові рішення приймаються без згоди всіх членів при фактичному домінуванні Російської Федерації. Можна передбачити, що інтеграційні проекти на пострадянському просторі, що пропонуються РФ, є продовженням розвитку імперських проектів Росії, своєрідним четвертим «з'явленням «російської великодержавності та російського імперіалізму» (М. Бердяєв), поряд з «московським царством, петровською імперією та більшовизмом» [2, с.99], де Україні традиційно відведено «малоросійське» місце.

Культурно-ціннісний вимір євразійського напрямку інтеграції, який суттєво (й негативно) впливає на процеси конструювання спільної ідентичності України, відображає проект «русский мир», який активно просувається і Російською православною церквою, і Російською державою, і сучасною російською наукою. Зокрема, російський етнолог В. Тішков визначає «русский мир» як трансдержавну і трансконтинентальну спільноту, яка об'єднана своєю причетністю до Російської держави і своєю лояльністю до її культури [17]. Інші російські вчені відверто ототожнюють «русский мир» з простором колишнього СРСР, де «живуть мільйони людей, які вважають себе росіянами, і ще мільйони тих, хто вважає себе нерозривно пов'язаними з російською культурою» [10, с. 15–16]. А російський історик А. Марчуков йде у своїх поглядах далі й називає «русским миром» цивілізаційну, культурно-психологічну, релігійно-етнічну й господарську спільноту, до якої належать не лише росіяни в сучасному розумінні цього слова, а й білоруси і східні українці» [7, с.5], що «вкладається» у міф про існування «двох Україн». Наявність в культурно-інформаційному просторі України ідеологем «русского мира», його

підтримка частиною української еліти та інтелігенції сприяє цементуванню існуючих цивілізаційно-ціннісних поділів, розмиває чинник «Іншого», «Чужого» в процесі конструювання сучасної української ідентичності, формуючи образ «внутрішнього Чужого», на відміну від російського суспільства (яке також має труднощі з новою ідентичністю, зокрема її етнічно-національною та історичною складовою), що розглядає українське як «значимого Чужого», ведучи інформаційну боротьбу проти «українського націоналізму» чи навіть «фашизму» (часто устами деяких українських політиків та парламентарів), бореться все ж за цілісність російської нації. Варто зазначити, що європейський культурний проект «мультикультуралізму», «єдності у багатоманітності» також продемонстрував свої «слабкі місця» в епоху глобалізації, проте більшою мірою гарантує збереження етнічно-національних ідентичностей членів ЄС.

Для того щоби Україна стала повноправним та самодостатнім членом того чи іншого інтеграційного об'єднання, вона все ж таки мусить сформувати національно-культурне та ціннісне ядро своєї ідентичності, що стане основою її консолідації. Адже неконсолідоване суспільство та держава не можуть повною мірою усвідомлювати та ідентифікувати свої інтереси та цілі з ширшими інтеграційними об'єднаннями. В цьому сенсі політика ідентичності української еліти має бути спрямована не на кристалізацію регіональних поділів, а на пошук спільних соціально-економічних та культурних проектів, які б об'єднували регіони України, взаємодоповнювали їхні ресурси й створювали умови для інтенсивної комунікації. Саме в процесі комунікації можуть бути сформовані нові спільні символи, які уособлюють загальнозначущі для всіх громадян поняття, формують «спільну згоду, бажання жити разом, продовжувати спільно користуватись неподільною спадщиною ... поділяти в минулому спільну славу і спільний жаль, здійснювати в майбутньому ту ж саму програму, разом страждати, насолоджуватись, сподіватись...» [14, с. 118–119]. «Українське питання» часто було і залишається ключовим і в європейських, і євразійських відносинах, тому Українська держава, її еліта має усвідомлювати та захищати передовсім свої інтереси, а не бути інструментом чужих проектів, що не можливо без розуміння своєї самототожності та самоусвідомлення в сучасному світі.

Список використаної літератури

1. *Аналітичний звіт за результатами дослідження «Регіональна толерантність, ксенофобія та екстремізм в Україні у 2012 році [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.ihrpex.org/uk/article/4769/analychnyj_zvit_po_rezultatah_doslidzhennja_regionalna_tolerantnist_ksenfobija_ta_prava_ljudyny_v_ukrajini_u_2012_rotsi*
2. *Бердяев Н.А. Истоки и смысл русского коммунизма / Н.А. Бердяев : репринтное воспроизведение издания YMCA-PRESS, 1955 г. – М. : Наука, 1990. – 224 с.*
3. *Ваславский Я.И. Конституционные условия для демократии: Сравнительный анализ / Я.И. Ваславский. – М. : МГИМО–Университет, 2008. – 192 с.*

4. Вахудова А. М. Нерозділена Європа: демократія, важелі впливу та інтеграція після комунізму / Анна Мілада Вахудова ; пер. з англ. Тараса Цимбала. – К. : Вид. дім «Києво–Могилянська академія», 2009. – 379 с.
5. Кастельс М. Могущество самобытности. Социальные преобразования в обществе сетевых структур / М. Кастельс // Новая постиндустриальная волна на Западе : антология ; под. ред. В. Иноземцева. – М. : Academia, 1999. – С. 292–308.
6. Колодій А. Український регіоналізм як стан культурно-політичної поляризованості / А. Колодій // АГОРА. – 2006. – Вип. 3 : Україна – регіональний вимір. – С. 34–51.
7. Марчуков А. В. Украинское национальное движение : УССР. 1920–1930–е годы : Цели, методы, результаты. – М. : Наука, 2006. – 599 с.
8. Мельвиль А.Ю. Демократические транзиты, транзитологические теории и посткоммунистическая Россия / А.Ю. Мельвиль // Политическая наука в России: интеллектуальный поиск и реальность : Хрестоматия / отв. ред.-сост. А.Д. Воскресенский. – М. : МОНФ ; ООО «Изд. центр научных и учебных программ», 2000. – С. 337–368.
9. Нагорна Л. Регіональна ідентичність: український контекст / Л. Нагорна. – К. : ІПЕНД, 2008. – 405 с.
10. Наследие империи и будущее России / под ред. А. И. Миллера. – М. : Новое лит. обозрение 2008. – 528 с.
11. Нойманн И. Использование “Другого”: образы Востока в формировании европейских идентичностей / И. Нойманн ; пер. с англ. В. Литвинова, И. Пильщикова. – М.: Новое издательство, 2004. – 336 с.
12. Пелагеша Н.Є. Українська національна ідентичність: шляхи європеїзації/ Н.Є.Пелагеша // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 3(8). – С. 60–67.
13. Полтораков О.Ю. Інституційно-регіональний вимір інтеграції на просторі СНД / О.Ю. Полтораков // Глобалізація і сучасний міжнародний процес / за заг. ред. Б. Гуменюка, С.Шергіна – К. : Університет «Україна», 2009. – С. 267–294.
14. Ренан Е. Що таке нація / Е. Ренан // Націоналізм: антологія ; упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К. : Смолоскип, 2000. – С.107–120.
15. Самохвалова В.И. Идентичность, норма и пределы толерантности / В.И. Самохвалова // Философские науки. – 2008. – № 4. – С. 26–45.
16. Сташук В. Регіональна ідентичність як фактор (дез) інтеграційних процесів в Україні / В. Ф. Сташук // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. – Сер. 22 : Політичні науки та методика викладання соціально-політичних. – 2012. – Вип. 7. – С. 110–116.
17. Тишков В. Русский мир / В. Тишков [Электронный ресурс] // Режим доступа : <http://valerytishkov.ru/cntnt/publikacii3/publikacii.html>
18. Федотова В. Г. Глобальный капитализм: три великие трансформации / В. Г. Федотова, В. А Колпаков, Н. Н. Федотова. – М. : Культурная революция, 2008. – 608 с.
19. Хантингтон С. Кто мы? Вызовы американской национальной идентичности / С. Хантингтон; пер. с англ. А. Башкирова. – М. : ООО «Изд-во АСТ» : ООО «Транзиткнига», 2004. – 635, [5] с.

20. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон. – М. : ООО «Издательство АСТ», 2003. – С. 255.
21. Шинкарук К. Чинник Росії як "значущого іншого" у формуванні зовнішньополітичної ідентичності України/ К. Шинкарук // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2010. – Вип. 90. – Ч. 2. – С.137–138.
22. Элиас Н. Общество индивидов / Н. Элиас ; пер. с нем. А. Антоновского, А. Иванченко, А. Круглова. – М. : Праксис, 2001. – 330 с.
23. Kuzio T. Transition in Post-Communist States: Triple or Quadruple? / T. Kuzio // Politics. – 2001. – Vol. 21. – № 3. – P. 168–177.

Стаття надійшла до редколегії 05.05.2013

Прийнята до друку 22.05.2013

THE IDENTITY AND INTEGRATION IN TRANSFORMING SOCIETIES: THE CASE OF UKRAINE

Lesya Uhryn

*Ivan Franko National University of Lviv
Institute of philosophy, department of theory and history of political science
Universytetska st., 1, 79000, Lviv, Ukraine
e-mail: uhryn_l@ukr.net*

The peculiarities and trends of the identity transformation and construction in transforming societies were analyzed. The case of Ukraine was used to explain the cross determination of such processes as the process of the new regimes consolidation and the process of national and state identity development. Has been proved that under conditions of undefined ambivalent political, social, national identities in transitional societies supranational (civilization) identities driven by international forces are supporting the forming of the new self-defining community identity on the macro level.

Key words: collective identity, macro identity, integration, consolidation of the democracy, the other, the stranger.

ИДЕНТИЧНОСТЬ И ИНТЕГРАЦИЯ В ТРАНСФОРМИРУЮЩИХСЯ ОБЩЕСТВАХ: ПРИМЕР УКРАИНЫ

Леся Угрин

*Львовский национальный университет им. Ивана Франко,
философский факультет, кафедра теории и истории
политической науки,
ул. Университетская, 1, 79000, Львов, Украина
e-mail: uhryn_l@ukr.net*

Проанализированы особенности и факторы трансформации и конструирования идентичности трансформирующихся государств и обществ. На примере Украины обоснована взаимозависимость процессов консолидации нового режима и становления национально-государственной идентичности. Утверждается, что в условиях размытости, амбивалентности политических, социальных и национальных идентичностей, наднациональные (цивилизационные) идентичности, обусловленные их интеграционными устремлениями, способствуют формированию новой идентичности общности на макроуровне.

Ключевые слова: коллективная идентичность, макроидентичность, интеграция, консолидация демократии, Другой, Чужой.